

Bewegingsonderwijs in 2028

Hoe ziet de toekomst van het bewegingsonderwijs eruit? Hoe zouden we willen dat die toekomst er uit ziet? Welke tendensen zijn te voorzien en hoe gaan we daar mee om? Met deze vragen is de SLO bezig in een project dat samen met de KVLO en de ALO's wordt uitgevoerd. Dit artikel beschrijft de opzet van het project en de plannen voor de aanpak.

Door: Marco van Berkel en Berend Brouwer

Aanleiding

In en om het bewegingsonderwijs in Nederland zijn allerlei politieke en maatschappelijke ontwikkelingen gaande. Dat is altijd al het geval en de legitimering en de inhoud van het vakgebied ontwikkelen voortdurend mee. Maar het gaat momenteel wel hard. Sport en bewegen zijn 'hot' en zoeken op allerlei manieren verbinding met het onderwijs. Het bewegingsonderwijs moet daarop reageren en anticiperen. Op basis hiervan gaf het ministerie van OCW de SLO de opdracht om een toekomstvisie voor het bewegingsonderwijs te ontwikkelen. Boven dit artikel staat het jaartal 2028, wat overeenkomt met het jaar waarin Nederland (mogelijk) opteert voor de organisatie van de Olympische Spelen. Deze koppeling is gemaakt, omdat steeds gesproken is over een periode van ongeveer 20 jaar waarvoor een toekomstvisie ontwikkeld moet worden. Het jaar waarin de organisatie van de Spelen zou kunnen plaatsvinden is een mooi oriëntatiepunt voor een reflectie op de toekomst van het bewegingsonderwijs.

Daarvoor is het belangrijk na te denken over de ontwikkelingen die in en buiten het (bewegings)onderwijs plaatsvinden die invloed hebben op het bewegingsonderwijs. Hieronder enkele van de ontwikkelingen die op dit moment spelen of te voorzien zijn.

Wat verandert er in het onderwijs?

- 1 Er is veel aandacht voor het niveau van de 'kernvakken' (rekenen/wiskunde en taal), als vervolg op verschillende verontrustende rapporten. Dit trekt op dit moment de meeste aandacht en energie in onderwijsland. En excelleren mag weer, moet zelfs.
- 2 Scholen worden langzamerhand steeds meer instellingen die van 8.00 tot 18.00 uur onderwijs en andere activiteiten verzorgen (brede school). Sport maakt in veel gevallen deel uit van het naschoolse aanbod.
- 3 De bevoegdheidswijziging voor bewegingsonderwijs in het basisonderwijs kan leiden tot een kwaliteitsimpuls, maar de insteek van besturen en directies om de leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs te laten halen om alleen aan de eigen klas les te geven werkt dat weer tegen als het gevolg is dat er minder (vak)leerkrachten komen die aan alle (of een behoorlijk aantal) klassen bewegingsonderwijs geven.

- 4 Heel veel roc's zijn opleidingen voor sport en bewegen gaan aanbieden. Zij kijken daarbij vooral naar het basisonderwijs als potentieel afzetgebied. En ook van andere kanten wordt de markt gevuld met (meestal) op mbo-niveau opgeleide sportprofessionals.
- 5 In het voortgezet onderwijs komen sportklassen voor getalenteerde sporters en speciale arrangementen voor topsporters. Met sportklassen proberen scholen (een bepaald soort) leerlingen te trekken. Sport wordt meer en meer een element waarmee scholen zich op een bepaalde wijze willen profileren (ook in het mbo) of waarmee vroegtijdig schoolverlaten tegengegaan wordt.
- 6 De overheid probeerde over een lange periode diverse stelselvernieuwingen centraal door te voeren. Nu laat ze dat in toenemende mate aan de scholen zelf over om hun eigen profiel te kiezen en hun eigen onderwijsontwikkeling te bepalen (zie rapport van de cie. Dijsselbloem). Daarbij spelen zaken als concurrentiepositie t.o.v. andere scholen en persoonlijke voorkeuren van schoolleidingen een grotere rol dan voorheen.

Wat verandert er in de 'buitenwereld' om het (bewegings)onderwijs heen?

- 1 Sport en bewegen speelt een steeds grotere rol bij zaken als het tegengaan van overgewicht, het ontwikkelen van een gezonde leefstijl, het bevorderen van sociale integratie en maatschappelijke betrokkenheid. Sport en bewegen als middel. Het onderwijs is daarbij een zekere vindplaats van diverse doelgroepen.
- 2 Topsport wordt in toenemende mate gezien als factor van belang in economische zin, als vermaaksindustrie en in het kader van nationaal zelfbewustzijn en betrokkenheid.
- 3 Vooral beleidsmakers en politici en allerlei maatschappelijke organisaties uit de welzijnssector en de (top)sport proberen het (bewegings)onderwijs te betrekken bij hun doelstellingen. Maar in mindere mate gaat ook de vakwereld zelf mee in deze aspecten in de legitimering van het bewegingsonderwijs.
- 4 De sport zelf verandert (langzaam) van een meer aanbodgerichte aanpak (dit is het spel en dit zijn de regels) naar een meer vraag- of marktgerichte aanpak. Zij differentieert om meer potentiële leden of klanten te kunnen binden en bedienen. In dat kader commercialiseert en professionaliseert de sport ook.
- 5 Allerlei sport- en beweegpartners proberen hun marktaandeel te vergroten door aan te bieden om sport- en bewegingsprogramma's op school uit te voeren.

Wat verandert er in het bewegingsonderwijs zelf?

- 1 In het basisonderwijs verandert de verhouding ten opzichte van de sport. Sport mag en is goed. De in de afgelopen jaren samen met NOC*NSF en sportbonden ontwikkelde kennismakingsmappen voor twaalf sporten zijn symbool voor die veranderde relatie. In het voortgezet onderwijs lijken de inhouden van sport en bewegingsonderwijs al veel langer naar elkaar genaderd, af en toe wellicht zelfs tot op een punt waar het onderscheid lastig te maken valt.
- 2 In het voortgezet onderwijs komen steeds meer SOK-programma's (sportoriëntatie en -keuze) op de locatie van de sport zelf. Daarmee komt tot uitdrukking dat ook in het voortgezet onderwijs de

sport zoals die zich in de buitenschoolse context voordoet in toenemende mate binnen het bewegingsonderwijs een rol speelt.

- 3 De bewegingsactiviteiten die jongeren in hun vrije tijd doen veranderen. Zowel qua activiteit zelf als qua omgeving waarin en de motieven waarmee wordt gesport. Sommige van die activiteiten hebben hun weg naar het bewegingsonderwijs al gevonden, zoals skateboarden en klimmen. Andere activiteiten als skaten, urban running en golf beginnen te komen.
- 4 LO als keuze-examenvak (BSM voor havo/vwo en LO2 voor vmbo) neemt een steeds grotere vlucht. Sport en bewegen wordt daarmee ook een beroepsgerichte factor. Het grote aantal opleidingen voor sport en bewegen in het mbo en de groei en diversificatie van sportgerelateerde opleidingen in het hbo spreekt daarbij voor zich.

Hoe gaan we om met die ontwikkelingen?

Kortom: er gebeurt van alles, binnen het bewegingsonderwijs en om ons heen. Daar zitten twee kanten aan. Aan de ene kant willen we iets met die ontwikkelingen, omdat er allerlei mooie kansen liggen om in de verbinding van (bewegings)onderwijs en buitenschoolse sport en bewegen meer te bereiken voor kinderen. Een meer samenhangend en beter gedifferentieerd aanbod moet ertoe leiden dat meer kinderen kunnen en zullen gaan sporten en bewegen op een manier die bij hen past. Aan de andere kant is het ook zo dat er van alle kanten zeer diverse (al dan niet terechte of reële) claims bij het bewegingsonderwijs en de scholen neergelegd worden. In veel gevallen wordt een beroep op de scholen gedaan, zonder dat er gekeken wordt of zo'n beroep wel past binnen de opdracht van het onderwijs of binnen de randvoorwaarden waar het onderwijs mee te werken heeft. En zonder dat het bewegingsonderwijs er inhoudelijk bij betrokken wordt. Doorgaans lijkt elke kennis van de kerndoelen voor bewegingsonderwijs te ontbreken of geeft men daar een geheel eigen interpretatie aan. De school is interessant om de eigen doelstellingen te realiseren. Als we constructief de samenwerking met externe partners aan willen gaan zonder meegesleurd te worden in de maalstroom van allerlei onzinnige of onhaalbare claims, moeten we als vak zorgen voor een herkenbaar eigen profiel. Hier is een kritische notitie op zijn plaats. In onze beleving ontbreekt het daar namelijk wel eens aan. Aan de ene kant zijn wij een heel flexibele beroepsgroep die zelf allerlei interessante mogelijkheden ziet om met bewegen iets te doen. Dat is mooi. Maar we hechten daarbij soms niet heel sterk aan onze eigen kern. Wij pretenderen soms alles te kunnen en waaien soms met alle winden mee. Als je iets zegt te kunnen, moet je dat inhoudelijk wel waarmaken, anders gaat zo'n houding zich op termijn tegen je keren. Wij zouden als dé professionals op het gebied van het beïnvloeden van het bewegingsgedrag van kinderen allerlei ontwikkelingen op dat terrein mee moeten willen en kunnen sturen. En ook dat staat en valt met een duidelijk herkenbaar profiel dat we naar buiten toe goed over het voetlicht kunnen brengen en naar binnen toe ook echt omarmen en waarmaken. Dit project

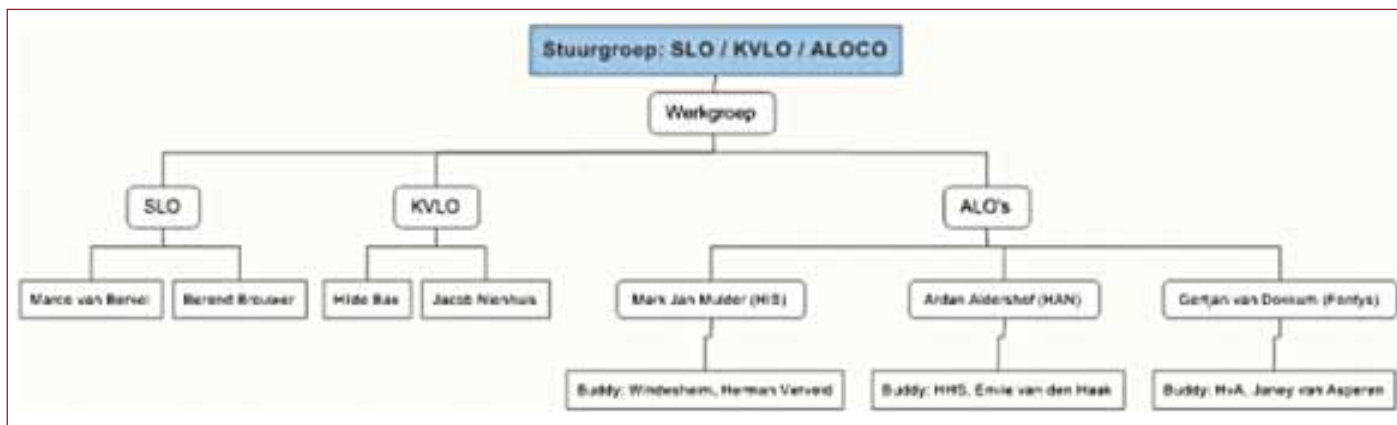
ANITA BREMERSVA

Beter worden

'toekomstvisie bewegingsonderwijs' is het beste te beschouwen als een stap in dat proces. Maar dan zonder dat het leidt tot eenheidsworst, tot het neerslaan van de creativiteit van de vakdocenten. Dat betekent een herkenbaar gezicht als het gaat om de hoofdlijnen van waar bewegingsonderwijs voor staat (en waar niet) en wat je daar van mag verwachten (en wat niet). En binnen die kaders een hoge mate van creativiteit en flexibiliteit in de manier waarop dat profiel in de praktijk gerealiseerd wordt.

Werkwijze in het project

In de beginfase van het project hebben we veel tijd gestopt in het creëren van samenwerking tussen SLO, KVLO en ALO's. Alle drie zijn vertegenwoordigd in de stuurgroep en in de werkgroep. Maar om het enigszins werkbaar te houden zit er niet van elke ALO iemand in de werkgroep. Om de inhoudelijke betrokkenheid toch zo goed als het gaat te kunnen waarborgen hebben we een model van buddy's opgezet. Elk ALO-lid van de werkgroep heeft een buddy bij een opleiding zonder vertegenwoordiger in de werkgroep. Met die buddy kan worden gespard en kan het resultaat tussentijds worden getoetst.

Figuur 1: overzicht stuurgroep

Een discussie over de toekomst van het vak kan natuurlijk gemakkelijk heel erg uit de hand lopen en lang gaan duren. Om dat proces beheersbaar te houden hebben we besloten om te werken met een beperkt aantal toekomstscenario's om daarvan in een tweetal scenarioconferenties met een kleine groep (12-15 personen) experts na te gaan wat de gevolgen zouden zijn als zo'n scenario daadwerkelijk in 2028 geheel omarmd wordt. Zo'n scenarioconferentie is te beschouwen als een denkoefening. We willen de deelnemers meenemen in een 'wat zou er gebeuren als scenario x consequent doorgevoerd zou zijn in 2028, waar zou dat volgens jullie toe leiden?'. De uitkomsten van die scenarioconferenties of expertsessies willen we in oktober voorleggen aan een bredere groep – waaronder hopelijk veel vakcollega's – om die uitkomsten te toetsen op de vraag in hoeverre die wenselijk, realistisch en haalbaar zijn en op basis daarvan keuzes te gaan maken. Dan maken we de stap van 'hoe zou het kunnen zijn in 2028?' naar 'hoe willen we met elkaar dat het is in 2028?'. De eindrapportage volgt dan in het voorjaar van 2011. In dit blad zul je daar ongetwijfeld weer over kunnen lezen.

Scenario's

Allereerst: hoe hebben wij het begrip scenario ingevuld? Elk scenario is een verscherpte keuze voor één algemene doelstelling voor het bewegingsonderwijs. Op basis van een analyse van momenteel aanwezige trends hebben we gekozen voor zes mogelijke richtingen om te kiezen, accenten om te leggen. We vergroten steeds één aspect uit, maar het is niet onze verwachting dat we met elkaar uiteindelijk zullen kiezen voor één van die zes. We proberen eerst door te redeneren wat er verandert als we zouden kiezen voor deze algemene doelstelling voor het bewegingsonderwijs. Waar leidt dat toe en wat vinden we van de consequenties daarvan? Als we die denkoefeningen gedaan hebben kunnen we beter gefundeerde keuzes maken over welke doelen we wel of niet bij het bewegingsonderwijs van 2028 vinden passen en wat we ons voorstellen bij de manier waarop die gerealiseerd kunnen worden. De term bewegingsonderwijs hanteren we hier als paraplubegrip. Het kan geroosterde lessen omvatten (als we daar in 2028 nog voor kiezen), het naschoolse sport- en bewegingsaanbod kan er bij horen. Maar misschien ook wel een aanbod in een heel andere context als we vinden dat het tegen die tijd tot de verantwoordelijkheid van de school behoort. Bij de beschrijving van de zes scenario's hebben we het vakgebied steeds een andere naam gegeven, één die naar ons idee het meest past bij de kern van het scenario.

Welke scenario's zien we?

Hieronder geven we van de zes scenario's een heel korte omschrijving. Ook daar zitten weer aannames en keuzes in die moeten uitnodigen om op door te filosoferen. Een uitgebreidere versie (met daarbij ook de vragen die we in de conferenties aan de experts willen stellen) vind je op de site van de KVLO en van de SLO. Daar heb je ook de mogelijkheid om je huidige voorkeur voor één van die zes aan te geven. Dan weten we vast een beetje welke kant het volgens jullie op zou moeten gaan. Wij gaan aan de slag met de volgende zes scenario's:

De lichamelijke opvoeding van kinderen

Stel: De belangrijkste doelstelling van de lichamelijke opvoeding in 2028 is het bijdragen aan de persoonlijke ontplooiing van de leerlingen met het lichaam als aangrijpingspunt: lichamelijke opvoeding.

- Bewegingsactiviteiten zijn vooral middel en aanleiding om de opvoeding van kinderen te kunnen beïnvloeden. Het gaat daarbij het ontwikkelen van een breed bij het individu passend scala aan vaardigheden en competenties, ook vaardigheden en competenties die niet specifiek voor bewegen zijn. Lichamelijke opvoeding is waardevol en waardenvol.
- De school is een leefgemeenschap waar vakoverstijgende bedoelingen centraal staan, vakken, leergebieden, projecten, thema's leveren daar een bijdrage aan. Het hier en nu staat centraal en niet het leren voor buiten de school.

Wegwijs in bewegingscultuur

Stel: De belangrijkste doelstelling van bewegingsoriëntatie in 2028 is een gedegen oriëntatie van kinderen op onze bewegings- en sportcultuur.

- Dit vraagt om een breed maar ook diepgaand aanbod aan bewegingsactiviteiten als afspiegeling van de bewegings- en sportcultuur van 2028, activiteiten waar bewegen een centrale rol speelt, die op straat, het strand, de camping, het buurthuis, de sportvereniging, enz. worden gedaan.
- Het zelfstandig leren reguleren van bewegingsactiviteiten is in veel verbanden in de bewegingscultuur noodzakelijk, evenals de principes van fair play.
- De leerlingen ontdekken welke activiteiten passen bij hun unieke set van kunnen, motieven en voorkeuren, leren kiezen en reflectie hierop zijn daarom van groot belang.

Plezier

Nederland in de top 10

Stel: De belangrijkste doelstelling van het sportonderwijs in 2028 is het bereiken van zo'n niveau van topsport dat Nederland in de top 10 van sportlanden komt.

- De activiteiten in de lessen sportonderwijs zijn afgeleid van de belangrijkste sporten, die sporten die in Olympisch verband gedaan worden.
- Er is op school veel aandacht voor goede bewegers en voor tijdige herkenning en ondersteuning van talenten
- Om kinderen op topsportniveau te krijgen, moeten ze veel gelegenheid krijgen om hun vaardigheden te verbeteren. Ook in de lessen sportonderwijs mogen deze leerlingen op hun niveau werken.
- Kinderen moeten leren om (op sportief gebied) het beste uit zichzelf te halen.

Speelruimte geven

Stel: De belangrijkste doelstelling van (het vak) bewegingsspel in 2028 is de volgende: "Elk kind een zo groot mogelijke speelruimte geven voor een unieke bewegingsontwikkeling"

- De ontwikkelvraag en -behoefte van ieder kind is leidend voor

de inrichting van de lessen, niet een of ander maatschappelijk belang

- De leerlingen krijgen veel invloed op de aangeboden bewegingsactiviteiten en op de werkwijze tijdens de lessen en ze krijgen veel keuzemogelijkheden
- De leraar heeft de rol van een persoonlijke bewegingscoach bij de zoektocht van elke leerling naar een betekenisvolle manier van sporten en bewegen
- De leerlingen krijgen een intensieve persoonlijke aandacht in een veilige leeromgeving.

Een gezonde en actieve leefstijl

Stel: De belangrijkste doelstelling van bewegen en gezondheid in 2028 is het bereiken van een gezonde en actieve leefstijl bij leerlingen.

- Hoge intensiteit van de lessen leidt tot het vergroten van de (basis)conditie van de leerlingen.
- Het vak bewegen en gezondheid moet stimuleren tot meer deelname aan bewegingsactiviteiten buiten school en tot meer bewegen in het dagelijks leven. Die activiteiten zijn in het aanbod herkenbaar.

Speelruimte geven

- Kennis over belang van bewegen en de relatie tussen een actieve leefstijl en gezondheid maakt een belangrijk deel uit van de lessen bewegen en gezondheid, evenals kennis over gezonde voeding en stimuleren tot gezonde voeding. Dat gebeurt in samenhang met andere vakken of leergebieden.

Iedereen doet mee door bewegen

Stel: De belangrijkste doelstelling van bewegingsvorming in 2028 is dat iedereen participeert in de samenleving.

- Bewegingsvorming moet het meedoen van iedereen in de samenleving, integratie en inclusie bevorderen, het aanbod is een afspiegeling van de culturele diversiteit van de samenleving
- Het het leren omgaan met verschillen en het creëren van gezamenlijkheid onder leerlingen moet veel aandacht krijgen
- Ook is er veel aandacht nodig voor zelfstandig reguleren van activiteiten, communicatie en samenwerking. Bewegingsvorming is vooral middel om sociale competenties te leren.

omarmd kan worden, die we intern waarmaken en die we extern consequent uitdragen. Wij vinden dat dat nodig is, dat we daar als vakwereld veel sterker van worden. En we geloven er in dat het mogelijk is. Veel zal afhangen van wat er uit het proces komt. Het gaat om wat ons bindt en wat we echt gezamenlijk willen delen, terwijl we binnen die gezamenlijkheid toch de ruimte voelen om te doen wat per schoolsituatie noodzakelijk is. Na dit concrete project moet er dus nog van alles volgen. Collega's kunnen nu al meedenken op de site van KVLO of SLO, daar de verder uitgewerkte scenario's bekijken en in de poll die er bij hoort een eerste keuze maken.

Collega's die het interessant vinden om deel te nemen aan de conferentie dit najaar waarin we de uitkomsten van de expertsessies op draagvlak willen toetsen kunnen hun belangstelling kenbaar maken in een e-mail aan Marian Bijkerk (m.bijkerk@slo.nl).

Een blik op de toekomst van het project toekomstvisie bewegingsonderwijs

Het project toekomstvisie loopt tot eind 2010 en de rapportage gebeurt in 2011. Maar met een mooi rapport zijn we er natuurlijk niet. Eigenlijk begint het dan pas. De kracht van het hele proces komt pas tot uiting als we komen tot een opbrengst die breed

Correspondentie:

Marco van Berkel (m.vanberkel@slo.nl)

Berend Brouwer (b.brouwer@slo.nl).

Of bij één van de andere werkgroepleden of buddy's.